

РЕФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФСПІЛОК В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Гуміров О. І.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 4 курсу
заочної форми навчання спеціальності 293 – Міжнародне право
кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Останнє десятиліття було для профспілок України періодом чисельних спроб реформування та оновлення діяльності, пошуком та затвердженням нових форм та методів, що успішно зарекомендували себе в провідних країнах світу. Процеси, що відбуваються сьогодні в Україні в сфері діяльності профспілок викликають інтерес та потребують глибокого теоретико-правового аналізу. Очевидно, що діяльність профспілок в Україні не може розвиватися поза глобальними процесами і тенденціями, тому діяльність профспілок в Україні потребує реформування.

Окремі аспекти діяльності профспілок в Україні стали предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як М. Баглай, Ю. Волков, В. Венедиктов, В. Жернаков, В. Журавель, С. Іванов, М. Іншин, І. Кисельов, А. Лушніков, К. Мельник, О. Новикова, П. Пилипенко, В. Прокопенко, О. Процевський, В. Ротань, Д. Соколов, Г. Чанишева, В. Цвих, І. Яцкевич та інші. Проте питання реформування діяльності профспілок в Україні є мало дослідженим. Залишається недостатньо розробленим обґрунтування необхідності тих чи інших змін, а також практичні та наукові проблеми, наявність яких і може свідчити про нагальність реформ, пов'язаних з діяльністю профспілок в Україні.

Метою дослідження є визначення основних проблем, що стоять на шляху успішного реформування діяльності профспілок в Україні, а також окреслення основних напрямів її реформування.

Забезпечення та гарантування прав працівників, створення гідних умов праці завжди було показником сталого розвитку в правовій державі. Сильні профспілки – це одна з ознак демократичного суспільства, котре засноване на повазі прав людини, та необхідне для захисту прав та інтересів працівників на робочому місці. Однак, реалії

сьогодення вимагають переосмислення ролі профспілок в Україні, пошуку ефективних шляхів підвищення їх значення в соціально-трудових відносинах.

У зв'язку із цим доцільно зупинитися на основних проблемах, що стоять на шляху успішного реформування діяльності профспілок в Україні.

Д. Соколов, аналізуючи причини кризового стану профспілкового руху в Україні, виділяє такі:

- за умов нерозвинутої демократії, відсторонення держави від активного регулювання сфери праці і доходів, недосконалості трудового законодавства та слабкості контролю за його дотриманням соціальний діалог у країні більше декларується, ніж реально впроваджується;

- формування соціального партнерства все ще знаходиться на початковій стадії: роботодавцям не вистачає соціальної відповідальності, профспілкам – реальної незалежності й активності у відстоюванні інтересів найманих працівників;

- захисні можливості профспілок у питаннях оплати праці, збереження та розвитку трудового потенціалу підприємств, соціального захисту працюючих повною мірою не використовуються, що негативно відбивається на авторитеті профспілкових організацій; вкрай обмежено використовуються можливості регулювання соціально-трудових відносин за допомогою вдосконалення колективних договорів;

- незважаючи на високий відсоток працівників, охоплених дією колективних угод, соціологічні обстеження засвідчують поширене формальне ставлення до їх укладання, необізнаність третини працівників про їх зміст або стан виконання;

- у профспілковому русі немає єднання, внутрішні суперечності роздирають на частки цей рух, що завдає шкоди не тільки єдності, але й чисельному складу профорганізацій [1, с. 217].

І. Яцкевич аналізуючи сучасні тенденції змін до законодавства про профспілки, доходить висновку про наступні перепони, що стоять на шляху успішного реформування профспілок в Україні:

- 1) сучасний стан розвитку трудового законодавства та судової практики у сфері регулювання колективно-трудових відносин та відповідно вирішення спорів щодо гарантування діяльності профспілок позначається подальшим послабленням їхніх позицій як представників трудових колективів, наділених представницькими та захисними функціями у відносинах з роботодавцем;

- 2) реалізація пропозицій внесення змін до КЗпП та Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» щодо звуження юридичних гарантій здійснення профспілками своїх функцій та повноважень призведе до ще глибшої кризи профспілкового руху в

Україні, а відтак – до погіршення соціальних стандартів та негативно вплине на процеси соціальної захищеності людини в державі;

3) нині формується судова практика щодо визнання альтернативи первинним профспілковим організаціям, що діють на підприємстві, яке виражається в усуненні дискримінаційних (відповідно до рішення суду) переваг первинних профспілкових організацій порівняно з іншими представницькими органами трудового колективу у питаннях ведення колективних переговорів та власне укладення колективного договору;

4) залишається чинною усталена практика невизнання права новоствореної профспілки приєднатися до чинного колективного договору, а відтак отримати усю повноту гарантій забезпечення діяльності профспілки на підприємстві, що перешкоджає оновленню профспілкового руху в Україні, його розвитку та більш ефективним захисту та представництву прав та інтересів працівників у відносинах з роботодавцем, тому варто підтримати законодавчу ініціативу закріплення такого права, однак доповнити положеннями щодо унормування порядку приєднання до укладеного колективного договору;

5) очевидно є потреба формування дієвих механізмів як удосконалення системи юридичних гарантій щодо ефективного здійснення своїх повноважень первинними профспілковими організаціями, так і створення дієвих механізмів недопущення зловживання правом, у тому числі нормативними гарантіями, суб'єктами колективно-трудова відносин [2, с. 69].

Не менш важливою перешкодою, що стоїть на шляху реформування діяльності профспілок в Україні, є розпорошеність профспілкового руху та наявність в ньому двох типів профспілок: традиційний, котрі успадкували специфіку профспілок радянського часу, та так званих «незалежних», які виникли в сучасний період. Перші профспілки є більш масовими, потужними і об'єднаними в єдину організацію – Федерацію профспілок України. Другі – малопотужні, не згуртовані та обмежені в різного роду ресурсах, і як наслідок – неспроможні якісно представляти та відстоювати інтереси працівників.

Окремо слід відзначити відсутність політичної волі держави щодо реформування законодавства, що регулює діяльність профспілок в Україні. Очевидно, що насамперед увага державної влади спрямована на ті соціальні реформи, які мають «швидкий фінансово-економічний ефект, і передовсім для державного бюджету, зокрема реформування законодавства про оподаткування у сфері праці, соціального забезпечення, оплати праці, залучення інвестицій в економіку через створення робочих місць, підтримку безробітних тощо. Однак сфера колективно-трудова відносин залишалася обділеною увагою

законодавця, незважаючи на те, що потреба осучаснення колективного трудового права вже давно назріла» [2, с. 59].

Не можна оминати увагою той факт, що законодавчі ініціативи щодо реформування законодавства у сфері діяльності профспілок отримали неоднозначну оцінку, а то й цілковите несприйняття частиною академічної спільноти і практиків. Однією з причин такого стану речей є той факт, що законодавець при розробці нормативно-правових актів не спирається на наукові розробки та не приділяє належної уваги проблемі відповідності актів, що приймаються міжнародним документам у цій сфері.

Окреслене реформування діяльності профспілок може здійснюватися, зокрема, за такими основними напрямками: розширення суспільної бази своєї діяльності за рахунок поширення реального членства трудящих у профспілках з метою створення громадянської основи для забезпечення соціальної безпеки людини, її надійного соціального захисту; активізація трудового потенціалу громадян на основі посилення трудової мотивації, подолання деструктивних явищ, що поширилися у трудовій сфері в період кризи; реалізація функцій захисту прав та інтересів працівників у соціально-трудовій сфері [1, с. 219].

Не менш важливим напрямом реформування профспілок в Україні має стати переосмислення цілей та функцій останніх. Переважна більшість профспілок в Україні неспроможні протистояти кризі, захищати трудові права найманих працівників, ефективно впливати на збереження трудового потенціалу.

Таким чином, сьогодні стратегічною метою реформування й модернізації профспілок в Україні є розроблення принципово нової профспілкової ідеології, нових підходів до розбудови профспілкових організацій, запровадження кращих форм і методів світового досвіду діяльності профспілок, які б дозволили задіяти усі важелі впливу для здійснення справедливої та ефективно соціальної політики, аби унеможливити будь-яке порушення трудових прав людини.

Література:

1. Соколов Д.Є. Проблеми реформування діяльності профспілок в Україні. *Вісник Донецького національного університету*. 2010. № 51 (3). С. 215-219.

2. Яцкевич І.І. Реформування законодавства у сфері колективних трудових відносин за участю профспілки. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2020. Том 6. С. 57-72.